Diakonissa-laitos

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

StV@eduskunta.fi

VNS 3/2026 vp / Asiantuntijapyyntö

VALTIONEUVOSTON SELONTEKO JULKISEN TALOUDEN SUUNNITELMASTA VUOSILLE 2027—2030

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt Diakonissalaitokselta lausuntoa julkisen talouden suunnitelmaa koskevasta selonteosta vuosille 2027-2023. Asiantuntijakuulemispyynnössä korostettuja teemoja ovat:

- hyvinvointialueiden rahoitus (palvelujen saatavuus, rahoitus ja kustannusvaikuttavuus)
- sosiaaliturva ja köyhyys
- asiakasmaksut
- sosiaalihuollon palvelu-uudistus
- vammaispalvelujen saatavuus
- STEA-avustukset
- 65 v. valinnanvapauskokeilu

Esitämme jäljempänä asiateemoittain (psl. 65-vuotiaiden valinnanvapauskokeilu) näkemyksemme selonteossa kuvattujen toimenpiteiden vaikutuksista sekä toimenpiteistä, jotka näkemyksemme mukaan tukisivat muutosten kohdentumista - vaikeassakin taloustilanteessa - heikoimmassa asemassa olevien ihmisryhmien kannalta kestävällä tavalla. Lausunnon lopuksi otamme selontekoon kantaa vielä yleisellä tasolla.

Diakonissalaitoksesta lyhyesti

Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö sr (Diakonissalaitos) toimii rohkeasti ihmisarvon puolesta yhteiskuntaa uudistaen ja on lähes 160 vuoden ajan etsinyt ja toteuttanut innovatiivisia ratkaisuja yksilöiden arjen ja yhteiskunnan haasteisiin. Diakonissalaitos toimii tiiviissä yhteistyössä yhteiskunnallisen yrityksensä Rinnekodit Oy:n sekä osittain omistamiensa oppilaitosten Suomen Diakoniaopisto Oy:n ja Diakonia- ammattikorkeakoulu Oy:n kanssa. Konserni tarjoaa vastuullisen työympäristön yli 3 600 ammattilaiselle. Ihminen on Diakonissalaitoksen kaiken toiminnan keskiössä. Yleishyödyllisessä toiminnassamme kohtaamisia oli vuonna 2025 yli 134 000, joista noin kolmannes Vamos-nuortenpalvelussa. Vamoksen toimintaan osallistui vuonna 2025 yhteensä 3 791 nuorta. Nuorista 1 274 päätti valmennuksen ja heistä 43 prosenttia siirtyi työ- tai koulutuspolulle ja 44 prosentin toimeentulo parani. Diakonissalaitoksen D-asemilla oli 54 257 kohtaamista, kävijöistä 85 prosenttia koki yksinäisyytensä vähentyneen ja 87 prosenttia luottamuksen toisiin ihmisiin vahvistuneen. Kansainvälisestä työstä hyötyi arviolta 85 000 ihmistä, joista 14 000 sai humanitaarista apua Ukrainassa.

ASIANTUNTIJALAUSUNTO

Teema 1: Hyvinvointialueiden rahoitus

Julkisen hallinnon ja hyvinvointialueiden taloustilanne on nykyisessä yhteiskunnan taloudellisessa kokonaistilanteessa kriittinen. Tunnistamme selontekoa vastaavalla tavalla tarpeen tehostaa palveluita, lisätä kustannusvaikuttavuutta sekä selkeyttää palvelurakenteita.

Palveluvalikoimaa kehitettäessä painopisteen tulisi pelkän kustannusvaikuttavuuden sijaan kohdistua enenevissä määrin vaikuttavuusperusteiseen palvelurakenteen kehittämiseen ja esimerkiksi hankintojen ja palvelujen ohjauksen yhtenäistämiseen. Pidämme myös tärkeänä, että tiukassakin taloudellisessa tilanteessa vältetään lyhyen aikavälin toimenpiteitä, jotka eivät perustu riittävään tutkimustietoon ja vaikuttavuusketjuihin.

Pidämme seuraavia toimenpiteitä tärkeinä palveluita kehitettäessä ja resursseja kohdennettaessa:

- yhdistetään toimintatapoja ja vähennetään hyvinvointialuekohtaisia tulkintaeroja palvelujen sisällöistä, valvonnasta ja sopimuskäytännöistä

- lisätään vaikuttavuutta ja kustannusvaikuttavuutta sosiaalipalveluissa, resursoidaan tutkimus- ja arviointikyvykkyyttä myös sosiaalihuollon palveluissan, ei vain terveydenhuollossa - avataan sosiaalipalveluihin liittyvät valtion tutkimusmäärärahat kaikille tieteenaloille jotta sosiaalipalveluja koskeva monitieteellinen tutkimus etenisi

- vältetään leikkaukset ennaltaehkäisevään työhön ja varhaiseen tukeen, joihin kohdistuvat leikkaukset siirtävät kustannuksia raskaampiin palveluihin

- henkilöstön osalta mahdollistetaan tarvelähtöinen henkilöstörakenne ja monialaiset tiimit (tehtävät, jotka eivät edellytä sote-tutkintoa, voidaan kohdentaa muille osaajille) asiakasturvallisuus ja lääkehoito varmistaen

- siirrytään lyhytkestoisista ja reaktiivisista julkisista hankinnoista pitkäjänteisempiin kumppanuusmalleihin, joissa kannustimet tukevat laatua ja vaikuttavuutta – lisätään vaikuttavuusperusteisuutta hankinnoissa.

- mahdollistetaan digitalisaation ja innovaatioiden vaikutukset palveluissa joustavoittamalla sääntelyä

<u>Lausuntotiivistelmä</u>

Hyvinvointialueiden rahoitukseen kohdistuvissa sopeutustoimissa on varmistettava, että painopiste on vaikuttavuus- ja kustannusvaikuttavuusperusteisessa palvelurakenteen kehittämisessä ja käytäntöjen yhtenäistämisessä.

Teema 2: Sosiaaliturva ja köyhyys

Diakonissalaitoksen yleishyödyllisessä toiminnassa ja sosiaalipalveluissa kohdataan ihmisryhmiä, joissa köyhyys, velkaantuminen, asunnottomuus, mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä erilaisiin traumoihin ja maahantuloon liittyvät haavoittuvuudet kasautuvat. Näissä tilanteissa etuusmuutokset vaikuttavat suoraan arjen turvallisuuteen ja palveluihin hakeutumiseen, ja pienetkin heikennykset voivat johtaa raskaampiin kerrannaisvaikutuksiin.

Sosiaaliturvan uudistuksia ja julkisen talouden sopeutustoimia valmisteltaessa on varmistettava, että etuus- ja palvelumuutosten yhteisvaikutukset arvioidaan, eivätkä ne syvennä köyhyyttä ja syrjäytymistä niissä ryhmissä, joissa esimerkiksi siirtyminen työmarkkinoille edellyttää pitkäjänteistä tukea. Matalan kynnyksen palvelut ja vaiheistetut tukipalvelut (arjen tuki → sosiaalinen vahvistuminen → koulutus/työ) kohti koulutuspolkuja ja työelämää ovat tärkeä ja kustannusvaikuttava osa palvelukokonaisuutta.

Teema 3: Asiakasmaksut

Nykyisessä taloustilanteessa pidämme ymmärrettävänä ja välttämättömänä, että julkisen talouden menoja tarkastellaan myös asiakasmaksujen osalta. Asiakasmaksujen muutoksia harkittaessa on kuitenkin ehkäistävä maksujen muodostuminen hoitoon ja tukeen hakeutumisen esteeksi. Erityisesti paljon palveluja käyttävien ja pienituloisten kohdalla maksut lisäävät riskiä palvelutarpeen kasvulle ja velkaantumiselle.

Kohtaamme palveluissamme paljon palveluja käyttäviä asiakkaita, joilla on samanaikaisia sekä sosiaalisia että terveydellisiä haasteita. Maksujen kertymä voi kytkeytyä suoraan hoitoon sitoutumiseen, kuntoutumiseen ja asumisen turvaan – ja tätä kautta heijastua myös hyvinvointialueen tuottaminen raskaampien palveluiden tarpeeseen ja kustannuksiin. Samanaikaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut muodostavat merkittävän osan ylivelkaantuneiden henkilöiden maksulaiminlyönneistä ja velkomusasioista.

Toimenpide-ehdotukset harkittaessa asiakasmaksujen korotuksia:

- maksujen kohtuullistaminen ja ennakoitavuus: varmistetaan, että maksukatto ja kohtuullistamismenettelyt toimivat käytännössä ja ovat asiakkaalle ymmärrettäviä

- tarkastellaan maksujen kohdistumista ryhmiin, joilla palvelujen käyttö on välttämätöntä ja pitkäkestoista ja joiden osalta riskinä on maksurasituksen kasautuminen

- ehkäistään maksujen siirtyminen perintään/ulosottoon tilanteissa, joissa se heikentää merkittävästi kuntoutumista ja toimintakykyä

- vaikutusarvio: tehdään arviot maksujen vaikutuksista palveluihin hakeutumiseen ja palveluketjujen katkeamiseen (”maksu esteenä” -ilmiö).

Lausuntotiivistelmä

Asiakasmaksuja korotettaessa on varmistettava, etteivät maksut muodostu esteeksi hoitoon, kuntoutukseen ja sosiaalipalveluihin hakeutumiselle. Maksujen kasautuminen paljon palveluja käyttävien ja pienituloisten ryhmille lisää riskiä velkaantumiseen ja korjaavien, kalliimpien palvelujen tarpeeseen.

Teema 4: Sosiaalihuollon palvelu-uudistus

Pidämme yleisellä tasolla hyvänä uudistuksen peruslähtökohtaa, joka korostaa sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen roolia ja asiakaslähtöistä tarveperusteista harkintaa. Pidämme tervetulleena uudistusta, joka korostaa asiakkaan kokonaisvaltaisen tuen tarpeen arviointia ja jossa huomioidaan samanaikaisesti varsinainen sosiaalihuollon ohella myös muut mahdolliset tukitoimenpiteet.

Samanaikaisesti uudistuksen käytännön vaikutuksiin liittyy näkemyksemme mukaan epäselvyys- ja epävarmuustekijöitä. Uudistus on myös joiltakin osin korostuneen hallinnollinen ja siihen liittyvien toimenpiteiden riittävyys voidaan perustellusti kyseenalaista. Palveluidemme piirissä olevilla ihmisillä korostuvat enenevissä määrin monialaiset tarpeet, joissa asumisen tuen, sosiaalityön/sosiaaliohjauksen, mielenterveys- ja päihdepalveluiden sekä kuntoutuksen tarve limittyvät. Rajapintojen epäselvyys ja alueelliset tulkintaerot hidastavat palveluun pääsyä, heikentävät vaikuttavuutta ja lisäävät kustannuksia. Sosiaalihuollon palvelu-uudistuksessa tulee varmistaa palvelujen sisällöllinen selkeys, rajapintojen toimivuus ja valtakunnallisesti yhdenmukainen ohjeistus sekä toimeenpanon riittävä resursointi. Muutoin riskinä on oikea-aikaisen tuen heikentyminen ja palvelutarpeen siirtyminen raskaampiin, kalliimpiin palveluihin.

Toimenpide-ehdotukset:

- määritellään selkeästi palvelujen sisällöt ja rajapinnat (mm. sosiaalihuolto–lastensuojelu–terveydenhuolto) ja vastuut, jotta asiakas ei putoa palveluverkon väleihin. Tähän tavoitteeseen uudistus näkemyksemme mukaan pyrkii vastaamaan. Käytännössä paljon riippuu kuitenkin uudistuksen käytännön jalkautuksesta

- lisätään valtakunnallista ohjeistusta ja vähennetään hyvinvointialuekohtaisia tulkintaeroja

- mahdollistetaan uusien työmuotojen ja teknologisten ratkaisujen joustava käyttöönotto

- sääntelyä tulee pyrkiä keventämään erityisesti vähentämällä uutta velvoittavaa sääntelyä, ellei sääntelyn laatuvaikutuksia ja kustannusvaikutuksia voida ennakolta luotettavasti mitata. Sääntelyn purkamista tulee tehdä ja jatkaa, mutta pidämme ensisijaisen tärkeänä toimenpiteenä lisätä tulevan uuden sääntelyn vaikutusten, kustannusvaikuttavuuden ja ristiinvaikutusten arviointia

Teema 5: Vammaispalvelujen saatavuus

Vammaispalvelujen saatavuus ja yhdenvertaisuus on turvattava rahoituspaineista huolimatta.

Vammaisten henkilöiden asumispalveluissa ja arjen tuessa palvelun laatu ja saatavuus rakentuvat työhön sitoutuneesta henkilöstöstä, yksilöllisistä ratkaisuista ja toimivista palveluketjuista. Kun palvelut heikkenevät, seuraukset näkyvät nopeasti lyhytjänteisenä työnä, jossa asiakkaiden palvelutarpeet muuttuvat ja tuen tarve monimutkaistuu. Erityisesti asumisen tukeen ja henkilökohtaiseen apuun kohdistuvat heikennykset voivat lisätä raskaampien palvelujen tarvetta, mikä heikentää sekä inhimillistä että taloudellista kestävyyttä.

Teema 6: STEA-avustukset

Nykyisessä taloustilanteessa ymmärrämme tarpeen tarkastella myös järjestökentän rahoitusta. Pidämme perusteltuna sitä, että avustettavalta toiminnalta odotetaan selkeää, mitattavissa olevaa vaikuttavuutta, kohdentumista ja täydentävyyttä suhteessa julkisiin palveluihin. Näin toimitaan jo nyt. On huomion arvoista, että samanaikaisesti sote-järjestöjen avustusleikkausten mittakaava on kuitenkin järisyttävän suuri.

Tunnistamme, että toimintamme vakiintuneisuus ja laajuus huomioiden Diakonissalaitos ei kärsi leikkauksista välittömästi vastaavilla tavoilla kuin esimerkiksi ne järjestöt, joiden koko toiminta tai merkittävä osa toiminnasta perustuu avustuksena myönnettyyn rahoitukseen. Pidämme erityisen huolestuttavana sitä, että erityisesti pienillä järjestöillä toiminnan sopeuttamiseen käytettävissä oleva aika on kohtuuttoman lyhyt ja kerrannaisvaikutukset toistuvista leikkauksista toimintaa halvaannuttavia. Korostamme, että järjestökentällä on erityistä merkitystä myös kansalaisyhteiskunnan toiminnan ja rakenteiden kannalta. Järjestöjen toiminnasta aiheutuu myös piiloon jääviä hyötyjä, joita voi olla hankalaa saavuttaa vaihtoehtoisin tavoin.

Lopuksi

Julkisen talouden suunnitelmaa 2027-2030 leimaa ymmärrettävästi tiukka julkisen talouden kehys sekä hyvinvointialueisiin ja sosiaalipalveluihin kohdistuva rakenteellinen sopeutustarve. Pidämme tärkeänä, että sopeutustoimenpiteitä tehdään, mutta niitä toteutettaessa huomioidaan eri palvelujen väliset rajapinnat sekä sopeutustoimenpiteiden yhteisvaikutukset ja vaikutusten kasatutuminen sellaisille ihmisryhmille, joiden vaikutusmahdollisuudet esimerkiksi omaan toimeentuloonsa tai työllistymiseensä ovat kaikkein vähäisimpiä. Palvelurakenteita uudistettaessa palvelujen vaikuttavuuden tulisi korostua ja ennaltaehkäisevien palveluiden olemassaolo turvata.

Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö sr

Pirkka Saarinen
hallinto- ja lakiasiainjohtaja
pirkka.saarinen@diakonissalaitos.fi